

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти
Кафедра прикладної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор
Іщенко Н.М.

“_____” _____ 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПСИХОЛОГІЯ СІМЕЙНИХ КРИЗ ТА КРИЗОВЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Сімейна психологія з основами психотерапії»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Розробник

В.о. завідувача кафедри
прикладної психології
Гарант освітньої програми

Директор Навчально-наукового інституту
післядипломної освіти

Начальник навчально-методичного відділу

Дрозд О.В.

Опанасенко Л.А.

Опанасенко Л.А.

Нора Г.Л.

Шкірчак С.І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Психологія сімейних криз та кризове консультування	
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки	
Спеціальність	053 Психологія	
Освітня програма	Сімейна психологія з основами психотерапії	
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	1	
Навчальний рік	2021-2022 н. р.	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	-	3-4 триместр
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	5 кредитів / 150 годин	
Структура курсу: – лекції – практичні заняття (семінарські, лабораторні, півгрупові) – години самостійної роботи студентів – курсова робота	Денна форма	Заочна форма
		12 год.
		12 год.
		60 год.
66 год.		
Відсоток аудиторного навантаження	16%	
Мова викладання	Українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	-	
Форма підсумкового контролю	Іспит	

Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: формування психологічних компетентностей, спрямованих на аналіз психології сімейної кризи та практичної готовності особистості до здійснення кризового консультування.

Завдання:

- сформувати уявлення про базові категорії психології сімейної кризи;
- розширити уявлення про закономірності, психологічні аспекти та механізми сімейної кризи;
- поглибити знання про особливості профілактики сімейних конфліктів та способи їх уникнення;
- розвинути здатність до самостійного вибору та застосовувати валідного і надійного психодіагностичного інструментарію (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги;
- сприяти набуттю здатності аналізувати психологічні загрози у сімейних кризових ситуаціях і здійснювати кризове консультування;
- розвинути здатність до безперервного професійного та особистісного розвитку та використання психологічних знань при здійсненні кризового консультування.

Очікувані результати навчання: розвиток здатності ідентифікувати сімейні кризи та опанування основ кризового консультування з використанням науково верифікованих методів та технік.

У результаті вивчення дисципліни студент

має знати:

- ключові поняття, теорії та закономірності, що складають категоріальний апарат психологічних аспектів психології сімейної кризи;
- принципи використання психологічних знань для вирішення проблем у кризових ситуаціях, які виникають у сім'ї;
- ефективні методи допомоги особам, які переживають сімейну кризу;

має вміти:

- самостійно обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги;
- аналізувати психологічні загрози у сімейних кризових ситуаціях;
- володіти методами психічної саморегуляції особистості;
- використовувати психологічні знання при реалізації професійних функцій.

Програмні компетенції

Загальні компетентності

- ЗК1. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- ЗК3. Здатність регенерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідно та свідомо.
- ЗК8. Здатність розробляти та управляти проектами.
- ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатись до спільної мети.
- ЗК10. Здатність спілкуватися іноземною мовою.
- ЗК 11. Здатність слідувати гуманістичним та демократичним цінностям.
- ЗК 12. Здатність до особистісного розвитку, розкриття особистісного потенціалу, самовдосконалення.

Спеціальні (фахові) компетентності

- СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
- СК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.
- СК3. Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та / або доказові методики і техніки практичної діяльності.
- СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгові, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
- СК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
- СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
- СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
- СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
- СК9. Здатність дотримуватись у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватись загальнолюдськими цінностями.
- СК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
- СК 13. Здатність добирати доречну стратегію психопрактичної діяльності на підставі аналізу власних базових компетенцій і клієнтського запиту.

Очікувані програмні результати навчання:

- ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
- ПР2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.
- ПР3. Узагальнювати емпіричні дані та сформулювати теоретичні висновки.
- ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.
- ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), проводити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.
- ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та просвітницькі програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПР7. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.

ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про завершення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПР12 Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

ПР13 Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності

ПР 14. Володіти прийомами підвищення психологічної культури клієнтів, рівня їхнього психологічного благополуччя.

2. Програма навчальної дисципліни

№ п. п.	Теми	Лекції/год.	Практичні / год.	Самостійна робота
1	Психологія сімейної кризи як галузь психологічного знання	2	2	6
2	Вік як причина життєвої кризи	-	-	6
3	Діагностика сімейних взаємовідносин у період кризи	2	2	6
4	Нормативні та ненормативні сімейні кризи	2	-	6
5	Основи кризового консультування сім'ї	2	2	6
6	Кризова інтервенція	-	2	6
7	Психологічна допомога сім'ям з різними видами криз	2	2	6
8	Кризове консультування жертв домашнього насильства	-	-	6
9	Консультування при кризах втрати	-	2	6
10	Професійні вимоги до сімейного кризового консультанта	2	-	6
11	Підготовка курсової роботи			66
Всього за курсом		12	12	126

Плани лекційних занять

Тема 1

«Психологія сімейної кризи як галузь психологічного знання»

Теоретичний блок:

- 1.1. Поняття «криза», «сімейна криза».
- 1.2. Психологічні особливості сімейних криз.

1.3. Загальні принципи, напрямки і види надання психологічної допомоги сім'ї, яка зазнала кризи.

1.4. Проблеми сучасної молоді української сім'ї.

Практичний блок: групова дискусія (форум) на тему: «Психологічний супровід особистості в період кризи», Case-study: аналіз кризових сімейних ситуацій.

Тема 2

«Діагностика сімейних взаємовідносин у період кризи»

Теоретичний блок:

2.1. Вивчення сімейної історії.

2.2. Діагностика подружніх взаємовідносин.

2.3. Критерії діагностики сімейної кризи.

2.4. Діагностика емоційного стану членів сім'ї.

Практичний блок: повідомлення, груповий розбір методик діагностування сімейних взаємовідносин.

Тема 3

«Нормативні та ненормативні сімейні кризи»

Теоретичний блок:

3.1. Поняття про нормативні сімейні кризи.

3.2. Шість нормативних сімейних криз.

3.3. Особливості повторних шлюбів.

3.4. Сутність ненормативних сімейних криз (зрада, інцест, розлучення, тяжка хвороба, смерть члена сім'ї).

Практичний блок: термінологічний словник, опрацювання методики «Особистісна шкала проявів тривоги» Дж. Тейлора.

Тема 4

«Основи кризового консультування сім'ї»

Теоретичний блок:

4.1. Предмет і завдання кризового психологічного консультування.

4.2. Види психологічного консультування: інформаційний, проблемний, кризовий.

4.3. Структура кризового психологічного консультування.

4.4. Програма кризової допомоги як моделі розв'язання проблем: виявлення проблеми; з'ясування дій людини, яка переживає кризу; допомога у пошуку шляхів виходу з кризи.

Практичний блок: розробка тренінгового заняття по роботі із кризовими станами клієнтів (за обраною темою кваліфікаційної роботи).

Тема 5

«Психологічна допомога сім'ям з різними видами криз»

Теоретичний блок:

5.1. Психотерапія подружніх стосунків.

5.2. Психотерапія стосунків батьків і дітей.

5.3. Психологічна допомога сім'ї з дитиною з особливими потребами.

Практичний блок: експрес-опитування, виступ із доповіддю.

Тема 6

«Професійні вимоги до сімейного кризового консультанта»

Теоретичний блок:

6.1. Особистісні якості кваліфікованого консультанта та його професійна позиція.

6.2. Морально-етичні принципи професійної етики сімейного кризового консультанта.

6.3. Підтримка професійного рівня ефективного кризового консультанта.

6.4. Участь кризового консультанта в суміжних видах діяльності.

Практичний блок: розробка акту-обстеження психологом сім'ї, для надання інформації до суду (розлучення, позбавлення батьківських прав тощо).

Плани практичних занять

Тема 1

«Психологія сімейної кризи як галузь психологічного знання»

Теоретичний блок:

1.1. Причини сімейних криз.

1.2. Теорії криз. Стадії кризи (за Дж. Каплан).

1.3. Кризові періоди у розвитку подружніх стосунків (за Н. Самоукіною).

1.4. Прояви сімейної кризи у стосунках сім'ї і соціуму.

1.5. Прояви сімейної кризи на індивідуальному рівні, у нуклеарній сім'ї, у розширеній сім'ї.

Практичний блок: Case-study: добір методик діагностування сімейних криз, ментальна карта на тему: «Криза і кризовий стан особистості».

Тема 2

«Діагностика сімейних взаємовідносин у період кризи»

Теоретичний блок:

2.1. Різновиди дисфункцій сім'ї та причини їх виникнення.

2.2. Психодіагностичні методи дослідження сім'ї.

2.3. Стандартизовані психологічні методики діагностики сімейних взаємовідносин.

Практичний блок: Case-study: робота з методиками діагностування сімейних взаємовідносин: «Рольові очікування та домагання у шлюбі» (А.Н. Волкова), Опитувальник «Спілкування в сім'ї» (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Є.М. Дубовська). «Вимірювання установок у сімейній парі» (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман). Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (В.В. Столін, Г.П. Бутенко, Т.Л. Романова).

Тема 3

«Основи кризового консультування сім'ї»

Теоретичний блок:

- 3.1. Основні типи криз: травматичні кризи, кризи розвитку і кризи втрати.
- 3.2. Критична і кризова ситуації.
- 3.3. Фундаментальні психологічні установки консультанта.

Практичний блок: розробка та представлення тренінгового заняття по роботі із кризовими станами клієнтів (тема з вибором): «Психологічна допомога при нормативних сімейних кризах». «Психологічна допомога при ненормативних сімейних кризах». «Різновиди психологічної допомоги дітям жертв насильства». «Психологічна допомога сім'ї з дитиною з особливими потребами». Методика «Колесо життя».

Тема 4

«Кризова інтервенція»

Теоретичний блок:

- 4.1. Принципи кризової інтервенції.
- 4.2. Сутність і особливості психологічного дебрифінгу.
- 4.3. Телефонне консультування як специфічна форма кризової інтервенції.

Практичний блок: Процедура застосування методу О.М. Цільмак «Побудуй дім» та «Зернятко»

Тема 5

«Психологічна допомога сім'ям з різними видами криз»

Теоретичний блок:

- 5.1. Консультування клієнтів, які долають кризу середини життя.
- 5.2. Особливості консультування клієнта з посттравматичним стресовим розладом.
- 5.3. Стратегія роботи з подружжям або з одним з членів подружжя в ситуації розлучення.

Практичний блок: Процедура застосування проєктивного тесту В. Сатир «Скульптура сім'ї».

Тема 6

«Консультування при кризах втрати»

Теоретичний блок:

- 6.1. Спеціальна допомога людині, що переживає втрату роботи.
- 6.2. Спеціальна допомога клієнту, що переживає втрату близької людини.
- 6.3. Консультування клієнтів, які втратили житло.

Практичний блок: Процедура застосування методу М. Боуена «Пори року»

Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота з дисципліни «Психологія сімейних криз та кризове консультування» виконується студентами у вільні від аудиторних занять години. Вона включає опрацювання спеціальної літератури, підготовку до практичних занять (теоретичного блоку), а також індивідуальну практичну роботу над спеціальними техніками та прийомами, спрямованими на розвиток компетентності кризового сімейного консультування.

Перелік методів і психологічних технік:

- Методи самонавіювання: довільне самонавіювання Е. Куе, прогресуюча м'язова релаксація (метод Джекобсона), аутогенне тренування (метод І. Шульца) у роботі з особами, які переживають кризові стани.
- Методи тілесної терапії в кризових ситуаціях.
- Методи зображувальної терапії в роботі з кризовими станами особистості.
- Кататимно-імагінативна психотерапія в роботі з особами, що переживають психологічну кризу.
- Можливі стратегії копінг-поведінки членів сім'ї.
- Прийоми створення зони довіри: приєднання, рапорт. Техніки створення ресурсного стану: ресурсні транс (еріксонівський гіпноз): «Мій бажаний стан» (арттерапія), «Кола сили» (Дж. Гріндер, Р. Бендлер) (психосинтез).
- Техніки екстреної психологічної допомоги. Активне слухання. Дебрифінг як метод екстреної групової психотерапії.
- Арттерапія як метод роботи з кризовими станами: робота з малюнковими, насипними та класичними юнгіанськими мандалами. Авторська методика Т. Ю. Колошина «Шлях».
- Шкала оцінки тяжкості впливу травматичної події, Міссісіпська шкала, Опитувальник Бека для оцінки депресії, Опитувальник психологічної симптоматики Дерогатиса, Опитувач травматичного стресу (Котенєва).

Завдання для контрольної роботи

Контрольна робота з навчальної дисципліни передбачає виконання наступних завдань

1. Підготувати програму дослідження сім'ї.
2. Провести психодіагностику різних аспектів життєдіяльності сім'ї з допомогою діагностичних методик.
3. Виконати аналіз та інтерпретацію результатів.
4. Подати матеріали, отримані в результаті діагностики у двох варіантах:
 - а) для аналізу колег;
 - б) для обговорення з клієнтом, який не має психологічної освіти.
5. На основі зібраного матеріалу дослідження сім'ї скласти звіт про виконану роботу, скласти функціональний діагноз сімейної взаємодії, план консультування з виявлених проблем, проаналізувати досвід співпраці з сім'єю.

Вимоги до технічного оформлення: обсяг – 10–12 стор. друкованого тексту (формат сторінки А4; шрифт – Times New Roman; кегль 14; міжрядковий інтервал – 1,5; поля: справа, зліва, зверху, знизу – 20 мм.).

Курсова робота

Згідно навчального плану ОПП «Сімейна психологія з основами психотерапії» з дисципліни «Психологія сімейних криз та кризове консультування» передбачено написання курсової роботи на 2 році навчання на другому (магістерському) рівні.

Даний вид робіт покликаний сформувати у студентів навички проведення наукової роботи, тобто студенти повинні навчитися обирати наукову проблему, оформлювати концептуальну частину наукової роботи, а саме: визначати об'єкт, предмет, формулювати мету, завдання, гіпотези дослідження, оптимально добирати методи, необхідні для дослідження даної проблеми, визначати шляхи або засоби роботи з проблемою. У процесі написання курсової роботи студент вдосконалює вміння працювати з науковою літературою, критично оцінювати різні джерела, розширює набуті компетенції у сфері психології сімейних криз та кризового консультування.

Основні вимоги до написання курсової роботи подано у виданні: Дрозд О. В. Методичні рекомендації щодо написання курсових робіт для здобувачів освіти спеціальності 053 «Психологія». Миколаїв, ЧНУ імені Петра Могили. 2022. 25 с. (Методична серія), які розміщено в системі електронного навчання Moodle 3.9, разом з іншими навчально-методичними матеріалами до курсу.

Орієнтовна тематика курсових робіт:

1. Вплив жіночих ролей на розвиток сімейної системи.
2. Психологічні особливості співзалежних сімей.
3. Психологічна діагностика подружніх стосунків молодої сім'ї.
4. Психологічні виміри проблеми домашнього насильства.
5. Соціально-психологічні чинники батьківського вигорання.
6. Незадоволеність діадних потреб подружжя як чинник батьківського вигорання.
7. Психологічні аспекти взаємостосунків батьків з дітьми-підлітками.
8. Вплив різниці у віці на взаємостосунки між сиблінгами.
9. Роль арт-терапії в роботі з кризовими сім'ями.
10. Демонстративна поведінка підлітків як соціально-психологічна проблема.
11. Роль комунікації у взаємостосунках між подружжям.
12. Психологічні ознаки конфліктних сімей.
13. Психоемоційний стан вагітних жінок в умовах невизначеності.
14. Демонстративна поведінка підлітків як результат впливу сімейних взаємостосунків.

15. Механізми формування організаційних навичок у дітей старшого дошкільного віку.
16. Батьківське вигорання як соціально-психологічний феномен.
17. Подолання неадаптивних поведінкових реакцій у дітей підліткового віку.
18. Вплив емоційного інтелекту на вибір подружньої пари.
19. Психологічні детермінанти задоволеності шлюбом у зрілому віці.
20. Дитячо-батьківські взаємостосунки як чинник психічного здоров'я.
21. Специфіка психосоматичних сімей.
22. Психологічні чинники структурних параметрів сім'ї.
23. Психологічні особливості переживання розлучення жінками-матерями.
24. Психологічні особливості виховання дітей із особливостями у розвитку.
25. Особливості розвитку взаємостосунків у сім'ях, які виховують дітей із особливостями у розвитку.
26. Внутрішні складові сімейної генограми як чинники становлення особистих кордонів.
27. Детермінанти розвитку особистих кордонів жінки.
28. Теоретичні засади виховання дітей з інвалідністю.
29. Сутність і структура материнських копінг-стратегій.
30. Психологічні ознаки емоційно-холодних батьків.

4. Забезпечення освітнього процесу

Для більш якісного викладання лекційного матеріалу та зручного проведення практичних занять аудиторії мають бути забезпечені:

- проекційним мультимедійним обладнанням (проектор, екран, ноутбук/комп'ютер); OS: Windows,
- доступом до мережі Internet, точка доступу Wi-Fi; Browsers: Chrome / Opera / Mozilla Firefox / MS Edge; Android, iOS;
- програмне забезпечення: Word, Excel, PowerPoint; Skype, Zoom, Google Meet;
- системою електронного навчання Moodle 3.9;
- тренінгова аудиторія (дошка, фліпчарт, комплект канцелярського приладдя для творчості: маркери, олівці, кольорові стікери, ватман, блокнот для фліпчарту тощо).

5. Підсумковий контроль: іспит

Підсумковий контроль з дисципліни проводиться відповідно до освітнього плану у вигляді іспиту, в терміни, встановлені графіком освітнього процесу та в обсязі навчального матеріалу. Форма проведення: усна.

Перелік питань до іспиту

1. Сутність понять «сім'я» і «шлюб» у психології.

2. Динаміка сімейних взаємовідносин. Життєвий цикл сім'ї.
3. Специфіка спілкування в сім'ї. Основні моделі сімейної комунікації.
4. Внутрішньо-сімейні кордони.
5. Кризове сімейне консультування як різновид соціально-психологічної допомоги.
6. Кризові стани за П. П. Горностаєм.
7. Сутність і типологія «сімейних криз».
8. Теорії сімейних криз.
9. Поняття про нормативні сімейні кризи.
10. Стадії кризи та можливості індивідуального контролю.
11. Різновиди дисфункцій сім'ї та причини їх виникнення.
12. Ненормативні сімейні кризи.
13. Проблеми сучасної молоді української сім'ї.
14. Процеси розпаду і дестабілізації сімейних відносин.
15. Психологічні особливості повторних шлюбів для чоловіків і жінок.
16. Методи вивчення сімейних взаємовідносин.
17. Загальні техніки консультування і психотерапії.
18. Генограма як метод дослідження сімейної історії та особливості її використання у сімейному консультуванні.
19. Діагностика сімейних взаємовідносин у період кризи.
20. Етапи та умови кризового сімейного консультування.
21. Принципи надання кризової консультативної та психотерапевтичної допомоги сім'ї.
22. Форми кризового сімейного консультування, його тривалість, критерії успішності психологічної допомоги.
23. Зміст основних моделей надання допомоги сім'ям, які переживають кризу.
24. Етичні аспекти у роботі психолога з сім'єю, яка перебуває в кризовому стані.
25. Професійні вимоги до сімейного кризового консультанта.
26. Професійна та особистісна позиція консультанта.
27. Поняття кризової інтервенції.
28. Психологічний дебрифінг як форма кризової інтервенції.
29. Техніки організації бесіди в сімейній терапії.
30. Негативні ефекти консультування та їх профілактика.
31. Різновиди дисфункцій сім'ї та причини їх виникнення.
32. Мотивація сімейних конфліктів, особливо небезпечних для сімейної цілісності.
33. Дослідження сім'ї, яка очікує на дитину.
34. Симптоматична поведінка членів сім'ї як наслідок сімейної кризи.
35. Національні особливості сімейних взаємовідносин.
36. Подружні взаємовідносини та особистісний розвиток.
37. Особливості індивідуальної роботи з одним із подружжя.
38. Застосування гештальт підходу в кризовому консультуванні.

39. Кататимно-імагінативна психотерапія в роботі з особами, що переживають психологічну кризу.

40. Материнство й батьківство.

41. Специфіка роботи с нуклеарною сім'єю.

42. Консультування батьків з питань вікових криз дітей.

43. Психологічні аспекти роботи з розширеною сім'єю.

44. Психологічні особливості багатодітної сім'ї.

45. Психологічні особливості батьківського ставлення до єдиної дитини.

46. Психологічні особливості налагодження комунікаційного процесу в сім'ї.

47. Консультування сім'ї, де є тяжкохворі або інваліди.

48. Консультування сім'ї, де є проблема співзалежної поведінки подружжя.

49. Кризове консультування жертв домашнього насильства.

50. Консультування сімей, де є стреси та емоційне вигорання.

51. Кризове консультування одного з подружжя, що переживає зраду.

52. Кризове консультування в період розлучення.

53. Кризове консультування дитини в період розлучення батьків.

54. Індивідуальні та соціальні наслідки розлучення.

55. Психологічна допомога дітям, що переживають втрату.

56. Кризове консультування у період смерті члена сім'ї.

57. Особливості виховання дитини в сім'ях алкоголіків.

58. Кризове консультування хімічно залежних сімей.

59. Кризове консультування сім'ї, в якій тяжко хворіє один із подружжя.

60. Психологічна допомога сім'ї, в якій виховується дитина з особливими потребами.

61. Типологія ревнощів.

62. Мотиви позашлюбних зв'язків (за А. Волковою).

63. Тлумачення поняття подружжя невірність (за А. Волковою, А. Варгою).

64. Психологічні аспекти посттравматичних ситуацій та їх психологічний супровід.

65. Стадії та форми прощення (за Р. Енрайт).

66. Соціометричні техніки роботи з сім'єю.

67. Системний підхід Вірджинії Сатир щодо опису сім'ї.

68. Структурний підхід Сальватора Минухіна.

69. Системний підхід Мюррея Боуена.

70. Сімейні міфи в практиці сімейного консультування.

71. Сімейні стреси та емоційне вигорання.

72. Професійна позиція при роботі з суїцидальним клієнтом.

73. Криза ранньої зрілості: консультування з приводу сімейних проблем, професійного вибору, самотності.

74. Криза середини життя: психологічна допомога чоловікам і жінкам.

75. Кризове консультування людини у стані горя, викликаного тяжкою втратою.

Типовий екзаменаційний білет

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 053 Психологія

Триместр: **4**

Навчальна дисципліна Психологія сімейних криз та кризове консультування

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Сутність і типологія сімейних криз (10 балів)
2. Кризове консультування в період розлучення (10 балів)
3. Генограма як метод дослідження сімейної історії та особливості її використання у сімейному консультуванні (20 балів)

Затверджено на засіданні

Протокол № 4 від «20» грудня 2021 року

**В. о. завідувача кафедрою
прикладної психології**

Опанасенко Л. А.

Екзаменатор

Дрозд О. В.

Проведення підсумкового контролю знань. Результатом вивчення дисципліни виступає іспит. Умовою допуску до підсумкового контролю знань є позитивні оцінки з поточного контролю знань. Контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент протягом семестру, становить 60 балів. На іспиті максимальна кількість – 40. Екзаменаційний білет складається з 3 питань.

За відповідь на 2 перші питання під час іспиту студент може отримати максимум 10 балів:

<i>Кількість балів</i>	<i>Вимоги щодо засвоєння навчального матеріалу</i>
<i>Макс. 10 балів</i>	
1 бал	Студент відтворює тільки деякі елементи вивченого матеріалу
2 бал	Студент фрагментарно відтворює незначну частину матеріалу, здатний до елементарного викладу питання
3 бал	Студент відтворює менше половини навчального матеріалу
4 бал	Студент знає приблизно половину навчального матеріалу
5 бал	Студент розуміє основний навчальний матеріал, з неточностями надає визначення основних понять
6 бал	Студент окреслює основні теоретичні положення, проте відчуваються труднощі в їх узагальненні та формулюванні висновків
7 бал	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, вміє наводити власні приклади на підтвердження думок, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях

8 бал	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує їх в нестандартних ситуаціях, критично оцінює явища, факти, ідеї
9 бал	Студент володіє узагальненими знаннями, аргументовано використовує їх, глибоко і змістовно аналізує, виявляє особистісну позицію щодо засвоєного матеріалу
10 бал	Студент має системні знання, володіє термінологією, готовий до застосування знань на практиці

За відповідь на 3 питання під час іспиту студент може отримати максимально 20 балів.

<i>Кількість балів</i>	<i>Вимоги щодо засвоєння навчального матеріалу</i>
<i>Макс. 20 балів</i>	
1-2 бали	Студент відтворює тільки деякі елементи вивченого матеріалу
3-4 бали	Студент фрагментарно відтворює незначну частину матеріалу, здатний до елементарного викладу питання
5-6 балів	Студент відтворює менше половини навчального матеріалу
7-8 балів	Студент знає приблизно половину навчального матеріалу
9-10 балів	Студент розуміє основний навчальний матеріал, з неточностями надає визначення основних понять
11-12 балів	Студент окреслює основні теоретичні положення, проте відчуються труднощі в їх узагальненні та формулюванні висновків
13-14 балів	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, вміє наводити власні приклади на підтвердження думок, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях
15-16 балів	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує їх в нестандартних ситуаціях, критично оцінює явища, факти, ідеї
17-18 балів	Студент володіє узагальненими знаннями, аргументовано використовує їх, глибоко і змістовно аналізує, виявляє особистісну позицію щодо засвоєного матеріалу
19-20 балів	Студент має системні знання, володіє термінологією, готовий до застосування знань на практиці

Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Відповіді на практичних заняттях / максимально: 50 балів	5 балів*6 занять= 30 балів
2	Виконання завдань під час лекційних занять №4, №5, №6	5 балів*3 заняття= 15 балів
3	Виконання контрольної роботи	15 балів
4	Іспит	40
	Всього	100

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень студентів є знання, уміння та навички, досвід творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення до професійних завдань.

Поточний контроль знань студентів включає оцінку за роботу на практичних заняттях та самостійну роботу.

Поточний контроль знань студентів здійснюється через проведення письмових контрольних робіт завантажених в Moodle.
<http://moodle3.chmnu.edu.ua/>

Критерії поточної оцінки знань студентів

Усний виступ та виконання письмового завдання	Критерії оцінки
1	Володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на репродуктивному рівні
2	Може відтворити значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень з допомогою викладача, може аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та робити висновки, виправляти допущені помилки
3	Здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, частково контролювати власні навчальні дії, наводити окремі власні приклади на підтвердження певних тверджень
4	Вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність,
5	Вільно (самостійно) володіє вивченим обсягом матеріалу, в тому числі і застосовує його на практиці; самостійно виправляє допущені помилки

Критерії оцінки контрольної роботи

Виконання письмового завдання	Критерії оцінки
13-15 балів	При виконанні завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені робочою програмою, проявляє творчий підхід до виконання завдання
10-12 балів	При виконанні завдання студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені робочою програмою
7-9 балів	Завдання виконано в цілому правильно, але мають місце окремі неточності
4-6 балів	Студент припускається помилок через недостатнє розуміння програмного матеріалу
1-3 балів	При виконанні завдання студент припускається значних помилок / завдання викликає великі труднощі у студента.

Методи навчання та матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу

ПРН	Методи навчання	Матеріально-технічне забезпечення
ПРН1	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, групова дискусія, метод Case-study, аналіз ситуацій	Проекційне мультимедійне обладнання (проектор, екран, ноутбук/комп'ютер); доступ до мережі Internet, точка доступу Wi-Fi; програмне забезпечення: Word, Excel, PowerPoint; Zoom; система електронного навчання Moodle 3.9
ПРН2	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, навчальний тренінг	
ПРН3	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, навчальний тренінг	
ПРН4	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, групова робота над практичними ситуаціями	
ПРН5	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод	
ПРН6	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, навчальний тренінг, групова дискусія, метод Case-study, аналіз ситуацій	
ПРН7	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, навчальний тренінг	
ПРН8	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, навчальний тренінг	
ПРН9	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, навчальний тренінг, групова дискусія, метод Case-study, аналіз ситуацій	
ПРН12	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, групова дискусія, метод Case-study, аналіз ситуацій	
ПРН13	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, групова дискусія, метод Case-study, аналіз ситуацій	
ПРН 14	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, групова дискусія, метод Case-study	

7. Рекомендовані джерела інформації

1. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
2. Кучманіч І. М. Усвідомлене батьківство: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Іліон. 2017. 192 с.
3. Магдисюк Л. І. Психологія сімейної кризи: методичні рекомендації до курсу «Психологія сімейної кризи». Луцьк : Вежа-Друк. 2021. 20 с.
4. Мороз Р. А. Психологія травмуючих ситуацій: навчально-методичний посібник. Миколаїв : Іліон, 2018. 298 с.
5. Психологія молодшої сім'ї : монографія / Р. П. Федоренко, М. І. Мушкевич, Т. І. Дучимінська, Л. І. Магдисюк. Вид. 2-ге, доповн. та змін. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 392 с.
6. Психологічна допомога в клініці: навчально-методичний посібник / Р. П. Федоренко, О. М. Хлівна, Т. І. Дучимінська, Л. І. Магдисюк, С. В. Борцевич. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 224 с.
7. Седих К. Психологія сім'ї: навчальний посібник. Київ: Академія, 2017. 192 с.
8. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ДП Вид. дім «Персонал», 2017. 160 с.
9. Черезова І. О. Психологія життєвих криз особистості : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ, БДПУ, 2016. 193 с.

Допоміжна література

1. Горещька О. В. Психологія сім'ї: навчальний посібник для студентів спеціальності «Практична психологія». Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015. 216 с.
2. Замашкіна О. Соціальні фактори, що обумовлюють кризи сучасної молодшої сім'ї та проблеми оптимізації шлюбно-сімейних відносин. 2016. <http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/649/%20%20%20%20%20%20%20%20%20%201.pdf?sequence=1>
3. Кон І. С. Стат'я та Ідентифікація / І. С. Кон; за ред. Ю. Б. Гіппенрейтер. Москва. 2000. 214 с.
4. Костів В. І. Відновлення родинної культури поколінь – основа подолання сучасної кризи сімейних відносин. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 13. С. 161-166.
5. Котунович О. Проблема подолання сімейної кризи у молодого подружжя. 2018. http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15108/1/25_Kotunovych.pdf
6. Кошонько Г. А. Особливості психологічного консультування сім'ї в кризовій ситуації розлучення. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Психологічні науки. 2017. № 1. С. 112–128.

7. Овод Ю. В. Практичні рекомендації розлученим людям щодо запобігання та подолання сімейної кризи «повторний шлюб». *Габітус*. 2021. Вип. 21. С. 262-267.
8. Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
9. Роджерс К. Консультирование и психотерапия. Москва: Апрель Пресс Эксмо, 2000. 328 с.
10. Степико В. П. Розлучення як ризик сучасних шлюбно-сімейних відносин. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент: збірник наукових праць Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова*. Київ : Фенікс, 2014. Вип. 15. С. 73-80.
11. Фальова О. Є. Взаємозв'язок самоактуалізації та особливостей психоемоційної сфери у жінок при різних станах сімейної кризи *Медична психологія*. 2015. Т. 10, № 3. С. 38-42.
12. Федоренко Р. П. Психологія молодшої сім'ї і сімейна криза: Моногр. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 168 с.
13. Хлопоніна Н. Є. Народження дитини з психофізичними порушеннями розвитку як ненормативна сімейна криза. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*: Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія, Вип. 16. С. 219-222.
14. Цибулько Л. Г. Криза сім'ї й сімейних стосунків як фактор соціального сирітства. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2012. № 3. С. 69-74.
15. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: Навчальний посібник. Київ: ВД «Професіонал», 2005. 656 с.
16. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. 4-е изд. СПб: Питер, 2008. 672 с.
17. Blume L. B. Making Connections: toward a Transdisciplinary Family Science. *Journal of Family Theory & Review*. 2014. Vol. 6, Iss. 1. P. 1–4.
18. Byrne C. How can i help young surviving children? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.hospicenet.org/html>.
19. Ferguson Ch. Does Movie or Video Game Violence Predict Societal Violence? *It Depends on What You Look at and When / Ch. Ferguson*. Journal 193 of Communication. February 2015. 65 (1). pp. 193–212.
20. Gou L. H. Relationship dissatisfaction as a mediator for the link between attachment insecurity and psychological aggression over the transition to parenthood. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*. 2017. №6(1). P. 1–17.
21. Hilary Mairs. Revisiting Negative Symptoms: A Guide to Psychosocial Interventions for Mental Health Practitioners. 2017 P. 168.
22. Julie A Suhr, PhD. Psychological Assessment: A Problem-Solving Approach. 2015 P. 308.

23. Sakhno S. V. The role of creativity in the development of reflection of women prisoners “*The First International Congress on Social Sciences and Humanities*”. Proceedings of the Congress (10 December, 2013). “East West” Assotiation for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2013. P. 133–138.

Інформаційні ресурси

<http://www.nbu.gov.ua/>

<http://psychology-naes-ua.institute/>

<http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/bitstream>

<http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi->

<https://www.bps.org.uk/sites/www.bps.org.uk/files/Policy/Policy%20-%20Files/Family%20interventions%20in%20psychosis.pdf>